

Жадан

Антоніна Гармаш-Литвин

Була собі на світі країна. Горді і волелюбні люди жили в ній. І любили ті люди красу. По всьому світі славилися їхні вироби: чи різьблення по дереву-кістці, чи вишивки, чи килими. Бо були то довершені, витончені роботи. Кожна річ – неперевершений твір мистецтва.

Багата була країна золотом і дорогоцінностями. І заздрісні сусіди давно хижо поглядали, щоб загарбати ту країну. Та волелюбні і неупокорені люди вміли захищати свій край. У бою вони були завзяті і мужні. А якщо падали на землю, то ніби брали від неї сили – зранені, закривавлені ставали знову до бою і перемогали, а перелякані вороги втікали.

Та, кажуть, заздрість добра не робить: об'єдналися сусіди і всі разом напали на ту країну. Довго захищалися мужні люди, та врешті забракло сил. Все більше й більше бійців припадало до землі та й не підводилися більше... Небавом залишився тільки один велетень і вороги не могли нічого з ним зробити. Скільки раз пробивали наскрізь йому груди, падав на землю велетень. Та по хвилі знову вставав, живий і сильний. І пересвідчилися вороги, що безсмертний він. Тоді, зібравшись всі разом, оточили його, зв'язали руки й ноги і кинули в темницю. Закували його в кайдани і заґратували залізним пруттям двері. І настав страшний та сумний час для тої країни: жорстокі вороги знищили всіх чоловіків, дідів і хлопчиків. Не врятувався жоден. А дівчат і жінок зробили рабнями, примушуючи їх виробляти чудові килими, вишивки. Та тільки було в тих výroбах щось незрозуміле для ворогів: хто дивився на ті речі, того обіймав невимовний сум і жаль, і стискалося серце, мов від якогось горя... допитувались вороги в невольниць, чому такі їх вироби. Та вони мовчали. А речі були пречудові, ні до чого було причепитися поневолювачам.

Сумували жінки та дівчата, скроплюючи слізьми свою роботу. А була серед них стара і мудра жінка. Сходились до неї всі – порадитись, пожуритись. Одного разу вона й каже: "Ще як була я малою, чула від старих людей про страшні часи для нашого краю. Все так і сталося, як говорили". "Бабусю! – питають її – а чи довіку так буде, чи й загинемо ми невольницями. Чи так і зникне назавжди наша країна?" "Не знаю, – каже. – Чула я тоді, що врятувати може лиш малий невинний хлопець нашої крові. Але де він візьметься, коли всі наші чоловіки і хлопці загинули..."

Довго мовчали тужні жінки, а тоді одна молода красуня мовила: "А наш велетень?"
– Так він же у темниці! Хто до нього добереться...

Стара жінка за хвилю сказала: "Все можна зробити, якщо любиш рідну землю..."

І засяяли очі юної красуні дивним блиском, але нічого і нікому не сказала дівчина.

Довго блукала вечорами, звільнившись від роботи. Думка за думкою линули в голову, боліло серце, туга пекла груди. Так блукала лісом до знемоги, поки не впала на траву, гірко заривавши. Та лиш торкнулася носом трави – заснула мертвим сном. Довго

і непробудно спала. А коли припекло сонце – встала, хитаючись, мов п'яна. Що за дивна трава? Вона такої не бачила ніколи. Зірвала стебельце, обережно піднесла до носа, і захиталася, мов сновиди. Упала на землю і ще спала. А прокинувшись, обережно нарвала тої трави і вирушила до темниці. Коли підходила до вартового, що недремно чатував біля входу, розтерла в руках траву і раптово піднесла до носа йому. Вартовий упав і заснув. Тоді вирушила східцями в підземелля, де сидів невмирущий в'язень. Коли дівчина підійшла до заґратованих дверей, він сидів, опустивши голову на груди, думаючи свою чорну безрадісну думу... Дівчина тихенько поклікала його. Яким сяйвом зайнялися його очі, коли підвів голову і побачив дівчину. Довго дивилися одне на одного, а потім дівчина мовила:

– Поцілуй мене, народжу сина, який звільнить і тебе, і всю нашу землю з неволі. Поцілуй швидше, поки не прокинувся вартовий!

– Мріє моя, чарівнице, яка ти прекрасна! Дотягся до ґрат і уста злилися з устами. Скільки пристрасті і жаги було в тім поцілунку, скільки вогню життя і надії!

– Піду, козаче, бо скоро вартовий прокинеться!

Так благально дивились його очі, але дівчина мусила піти непоміченою. Майнула, мов привид, черкнула на прощання палким поглядом і зникла.

Красуню ховали від сторонніх очей всі невільниці, доки народився у неї чудовий хлопчик. Стали матерями йому всі невільниці, бо то була їх надія на волю... А коли підріс трохи, поклікала його стара Мудриця (так звали бабусю-порадницю), сказала:

– Синку! Наш край у неволі безпросвітній, а врятувати його можеш тільки ти. Іди в гори і шукай чарівний камінець, який оживить наших мертвих воїнів. Шукай його. Де він, я не знаю. Нехай твоє чисте серденько підкаже, як його знайти.

І пішло хлоп'я шукати. Довго блукав горами й долами, ноги зранив об гострі камінчики, підбився, знемігся. Ліг спочити.

І знову довгі дні-ночі блукав, а камінця не знаходив. Коли зовсім уже вибився із сил, сів та й заплакав. Упала щира дитяча сльоза на купу камінчиків. Один з них зблиснув як вогник. Вхопило його хлоп'я і чимдуж на поле бою, де лежали вбиті воїни. Вороги не дозволили їх поховати. Та на диво – їх не зачепило тління. Лежали так, немов поснули. І ледь торкнувся камінчиком хлопець одного воїна, як той встав, живий і здоровий. Глянув навколо та й засумував: усі товариші лежать мертві. А хлопчик пішов із камінцем від одного до іншого і зводилися, вставали вони. І таку силу й снагу чули в собі, що будь-кого могли перемогти. Розказав їм хлопчина про страшну біду рідного краю. Запалали очі їхні вогнем відваги і рушили вони спочатку до темниці. Звільнили свого велетня, а потім пішли на ворожі укріплення. Перелякані вороги утікали без бою, розбіглися по щілинках, як миші.

А тоді відгуляли весілля козака-велетня і дівчини-красуні, що зуміла врятувати рідну землю. І звали ту дівчину – Дарина. Відтоді і пішло в народі слово – "дар", "дарувати". А хлоп'я їхнє звалось – "Жадан", бо з великого, пристрасного бажання народилося воно.